हरियो वन कार्यक्रम

गोदाना महिला उपभोक्ता समूह, नेउलापुर-९, बर्दियाको

समुदाय स्तरीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजनाको संक्षिप्त जानकारी

(आ. व. २०६९/७० देखि २०७३/७४ सम्म)

हरियो वन प्रकाशन संख्याः *समुदाय स्तरीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना ०३३*

परिचय

पूर्व-पश्चिम राजमार्गबाट करिब ४ किलोमिटर पश्चिम ग्राभेल सडकले जोडिएको गोदाना गाउँ बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा अवस्थित नेउलापुर गाउँ विकास समितिमा रहेको छ । गा.वि.स.को बीच भागबाट मध्यवर्ती क्षेत्रको सिमाना निर्धारण गरिएकाले वडा नं. ९ का मध्यवर्ती क्षेत्र भित्रका २८ घरधुरी सम्मिलित भई गोदाना महिला उपभोक्ता समूह गठन गरिएको छ । मध्यवर्ती क्षेत्रको श्रीरामनगर उपभोक्ता समिति अन्तर्गत रहेको उक्त महिला समूहले समुदाय स्तरमा जैविक विविधता संरक्षणका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ । प्रस्तुत जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना निकुञ्ज तथा आसपास क्षेत्रमा वन्यजन्तुबाट सिर्जित समस्याका अतिरिक्त जलवायु परिवर्तनका कारणले सिर्जित असरहरूलाई कम गर्न समुदाय स्तरबाटै पूरा गर्न सकिने प्रयासहरुको कार्ययोजना हो । यो योजना स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना २०६८ (नेपाल सरकार) मा आधारित रही निर्माण गरिएको छ । अमेरिकी विकास नियोगको आर्थिक सहयोगमा सञ्चालित हरियो वन कार्यक्रम अन्तर्गत राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष, बर्दिया संरक्षण कार्यक्रमको प्राविधिक सहयोग तथा नेउलापुर गा.वि.स. कार्यालय र श्रीरामनगर उपभोक्ता समितिको नेतृत्वमा प्रस्तुत योजना तर्जुमा गरिएको हो ।

२०७० जेष्ठ २९ गते आयोजना गरिएको गा.वि.स. स्तरीय गरिबीका अन्तरनिहित कारणहरू तथा जोखिम आँकलन कार्यक्रमबाट समुदाय आफैले पहिचान गरेका कारणहरूका आधारमा समुदायले नै योजना तर्जुमा गरेकाले यो योजनाको स्वामित्व र कार्यान्वयन गर्ने दायित्व समेत समुदायकै रहेको छ ।

भू-बनावट र प्राकृतिक निर्भरता

समथर भू-भाग रहेको गोदानामा बलौटे र उर्वर माटो रहेको छ । गाउँको पश्चिम क्षेत्रबाट बग्ने ओरही खोलाले लगातार कटान गर्दै गाउँको सीमा नै करिब ५०० मिटर पूर्व सरेको छ भने झन्डै १० बिगाहा जमिन बगरमा परिणत भएको छ । नदी कटानकै कारण २ परिवार विस्थापित भइसकेका छन् भने थप ५ घर अति जोखिममा रहेका छन् । उर्वर भू-भाग बगरमा परिणत भएपछि घट्दो कृषि उत्पादनले आर्थिक भार समेत थपेको छ । समुदायको पहुँचमा रहेको नेउलापुर र कोपिला सामुदायिक वन क्षेत्रफलका हिसाबले सानो भए तापनि वन्यजन्तु र प्राकृतिक वनस्पतिका दृष्टिकोणले धनी छ । वनस्रोतमाथिको चाप र निर्भरता कम गर्ने उद्देश्यले हरियो वन कार्यक्रमले राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष मार्फत सबै घरमा गोबर ग्यास प्लान्ट जडानका लागि सहयोग गरिरहेको छ ।

जलवायुजन्य मुख्य जोखिमहरू

- ओरही र अम्बासा खोलाको बाढी, कटान तथा डुबान
- जङ्गली जनावरबाट आक्रमण

- घट्दो कृषि उत्पादन
- चुरे क्षेत्रबाट आउने खहरे
- कृषि तथा वन स्रोतमा मिचाहा वनस्पति प्रजातिको अतिक्रमण
- आगलागी

योजनाको परिकल्पना

५ वर्षमा गोदाना गाउँमा जलवायुजन्य जोखिम तथा प्रकोपहरूबाट हुने क्षति कम गर्नुका साथै वन स्रातको अभिवृद्धि गरी हालका २८ घरधुरीको जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउने ।

योजनाको उद्देश्य

- वृक्षरोपण तथा जैविक तटबन्धमार्फत नदीजन्य प्रकोपबाट बचाउने
- पानीको समुचित व्यवस्थापन गर्दै सुक्खाबालीको प्रवर्द्धन गरी जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउने
- अग्निरेखा निर्माण गर्दै मिचाहा वनस्पति प्रजाति उन्मूलन गरी सन्तुलित वातावरण निर्माण गर्दै वन तथा कृषि प्रणालीमा सुधार ल्याउने
- शौचालय र गोबर ग्यास प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्दै सचेतना कार्यक्रम मार्फत स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउने

योजना तर्जुमा प्रक्रिया

- सङ्कटापन्न समुदाय र घरधुरीहरूको पहिचान
- अनुकूलन अभ्यास तथा अनुकूलन कार्य निर्धारण

योजनाको विशेषता

- योजनाको तर्जुमादेखि कार्यान्वयनसम्मका सबै चरणमा सक्रिय सामुदायिक सहभागितालाई सुनिश्चित गरिएको छ ।

- योजनामा दैनिक जीवनयापनका विविध पक्षहरू जस्तैः कृषि, जलस्रोत तथा ऊर्जा, वन तथा जैविक विविधता, जल उत्पन्न प्रकोप, मानव स्वास्थ्य, पूर्वाधार विकास आदिलाई समेट्ने प्रयास गरिएको छ ।
- स्थानीय श्रम, सीप, ज्ञान, प्रविधि र स्रोत साधनहरूको भरपूर प्रयोग गर्दै जलवायु परिवर्तनका असरहरूसँग जुध्ने स्थानीय र परम्परागत अभ्यासलाई आत्मसात गरिएको छ ।
- सरकारी, गैरसरकारी तथा निजीक्षेत्रसँगको साझेदारीलाई प्राथमिकता दिइएको छ ।
- सामाजिक परीक्षणका माध्यमबाट आर्थिक पारदर्शिता, समावेशी र सहभागितामूलक तवरबाट योजना कार्यान्वयन भएको सुनिश्चित गरिनेछ ।

अनुकूलन क्रियाकलापहरू

विभिन्न चरणको सामुदायिक छलफलबाट उपलब्ध तथ्याङ्कका आधारमा प्रकोपको परिवर्तित पात्रो अनुसार स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाले निर्दिष्ट गरेका विधि अनुरूप सङ्कटापन्न समुदाय र घरधुरीको पहिचान गरी अनुकूलनका विकल्पहरूको विश्लेषण गर्दै जलवायु परिवर्तनका कारणले सिर्जित जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गर्ने कार्ययोजनालाई प्राथमिकता दिइएको छ । प्रकोप आउनुको कारण पहिचान गरी अनुकूलनका योजना तथा क्रियाकलापहरू छनौट गरिएका छन् । पञ्चवर्षीय योजनामा तपसिल बमोजिमका जोखिम क्षेत्रमा अनुकूलन योजना र क्रियाकलापहरू निर्धारण गरिएको छ ।

जेखिमको क्षेत्र	प्रकोप/जोखिम	अनुकूलनका क्रियाकलापहरू
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	घट्दो कृषि उत्पादन	जीविकोपार्जन कार्यक्रम, कृषि बालीमा विविधीकरण, सुक्खा बालीको प्रयोग, जैविक विषादीको प्रयोग, मिचाहा प्रजातिको उन्मूलन, कृषक तालिम, वेमौसमी खेती, बोरिङ् जडान
वन तथा जैविक विविधता	कृषि तथा वन स्रोतमा मिचाहा वनस्पति प्रजातिको अतिक्रमण	मिश्रित प्रजाति घाँस तथा वृक्षरोपण, मिचाहा प्रजाति उन्मूलन, अग्निरेखा निर्माण, होर्डिङ् बोर्ड निर्माण, आगोजन्य पदार्थ निषेध, जनचेतना अभियान, सक्रिय वन व्यवस्थापन अभ्यास
मानव स्वास्थ्य	बिग्रदो मानव स्वास्थ्य	झुल प्रयोग, शौचालय, बायोग्यास र सुधारिएको चुल्हो निर्माण तथा प्रयोग
जलवायुजन्य प्रकोप	बाढी, कटान तथा डुबान	जैविक तटवन्ध निर्माण, विपद् राहत कोष स्थापना, बाढीको पूर्व तयारी योजना निर्माण र कार्यान्वयन
वासस्थान र पूर्वाधार	आगलागी	सामुदायिक आश्रय भवन निर्माण
संस्थागत विकास	सामाजिक उपेक्षा र वञ्चितीकरण	लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण, अल्पसंख्यक र बहिष्करणमा पारिएका समुदायको प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता, जीविकोपार्जनमा सुधार

उपरोक्त योजना अन्तर्गतका सबै क्रियाकलापहरूलाई सम्बन्धित सेवाप्रदायक (सरकारी, गैरसरकारी, सहकारी र निजी) संस्थाले कार्यान्वयनमा सहयोग गर्दै जाने प्रतिबद्धता समेत जनाएका छन् । योजनाको कार्यान्वयनमा सहजता होस् भन्ने हेतुले हरेक क्रियाकलापलाई स-साना कामको एकाईमा समेत वर्गीकरण गरी योजना कार्यान्वयन सुरू गरिएको छ ।

कार्यान्वयन प्रक्रिया

योजनाको कार्यान्वयनका लागि तलको चित्रमा देखाइएको विधि अवलम्वन गरिनेछ ।

कोषको व्यवस्था

योजना कार्यान्वयनका लागि छुट्टै कोष स्थापना गरिने छ । सेवा प्रदायक निकायबाट कोष संकलन गरी त्यसको सञ्चालनका लागि सामुदायिक कोष सञ्चालन कार्यविधि २०६९ तर्जुमा गरिएको छ ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

योजनाको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि सरोकारवाला समेतको सहभागितामा समावेशी तरिकाले अलग्गै ७ सदस्यीय अनुगमन समिति गठन गरिएको छ । सो समितिले सहभागितामूलक अनुगमन, मूल्याङ्कन, पुनरावलोकन/परावर्तन तथा सिकाइ योजना बमोजिम तोकिएको समयावधिमा आफ्नो प्रतिवेदन तथा सुझावहरू सम्बन्धित सरोकारवाला निकायमा पेश गर्नेछ ।

थप जानकारीका लागि

गोदाना महिला उपभोक्ता समूह
नेउलापुर-९, बर्दिया

राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष, बर्दिया संरक्षण कार्यक्रम
ठाकुरद्वारा, बर्दिया, फोन नं: ०८४-४०२०४६
वेबसाइटः www.ntnc.org.np इमेलः bcp@ntnc.org.np

USAID FROM THE AMERICAN PEOPLE · WWF · care

डिस्क्लेमरः यो समुदाय स्तरीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना अमेरिकी जनताद्वारा अमेरिकी विकास नियोग (यूएसएड)को माध्यमबाट प्रदान गरिएको उदार सहयोगबाट सम्भव भएको हो । यसमा उल्लेखित विषयवस्तुले अमेरिकी सरकारको धारणाको प्रतिनिधित्व गरेको मानिने छैन ।